

Нёман

Прынёманскі край на Стаўбцоўшчыне з даўніх часоў славіўся малюўнымі краявідамі, квяцістымі духмянымі лугамі, і ўвайшоў у гісторыю як родны кут Якуба Коласа. Прырода. Без яе мы не можам пра жыць і дня. Колькі дзівосных хвілінаў дорыць яна ў любую пару года. Нас зачароўвае прыгажосць яе лясоў і палёў, лугоў, азёраў і рэк.

У кожнага ёсць сваё рака дзяцінства. Малая ці вялікая, якая ў большасці з нас будзіць пачуцці непаўторнай прыгажосці і лагодзіць душу ўспамінамі пра чудаўны час бесклапотнага маленства. Для Якуба Коласа, без сумнення, такой ракой быў наш славуці Нёман. Менавіта ён жывіў песняра, яго творчую музу чудадзейнай сілай паэтычнага натхнення. Гэтай рацэ прысвечаны самыя шчырыя і па-мастацку прыгожыя словы.

Нёман. Хто яго толькі не ўслаўляў, не складаў яму песні. Але ж гэта не проста рака, якая цякла, цячэ і будзе цячы па Беларусі. Ён – сведка многіх падзеяў, што адбыліся на нашай зямлі, асяродак, дзе спрадвеку жылі людзі.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі я знайшла адну цікавую гістарычную кнігу – «Борьба трудящихся Западной Белоруссии за социальное и национальное освобождение и воссоединение с БССР. Документы и материалы» (т. 1, 1921 – 1929 гг., 1962), дзе ўзгадваецца пра рэчку і мястэчка Стоўбцы:

«Крупнейшей пристанью на Нёмане были Столбцы, местечко Минской губернии, но различные суда ходили по Нёману и выше Столбцов – от местечка Сверженья или даже от устья Усы, притока Нёмана. Владислав Сыракомля, бывший в Столбцах перед самой реформой (реформа 1861 г. – «КГ»), писал, что там было 20 государственных и 17 частных амбаров. Зимой и летом в Столбцы шли транспорты с разнообразными товарами. В амбарах производились очистка льна и пеньки, для чего требовалось много работников. «Дороговизна рабочих, – писал Сыракомля, – неслыханная: один человек может заработать в день 10 золотых ассигнациями (около 1 р. 50 коп.)». В 1857 году из Столбцов отплыло в Кёнигсберг 125 витин, каждая стоимостью в 25 тысяч рублей, всего же в том году из Столбцов было отправлено товаров на 3 125 тысяч рублей».

На Стаўпянскай прыстані

Паводле дакументаў 1855 – 1860 гадоў на прыстані грузіліся наступныя тавары: жыта, мука жытняя, пшаніца, авёс, ячмень, гарох, грэчка, ільняное семя, каналлянае семя, крупа, ільновалакно, пнянка, пакля, масла поснае, сала, бярэвенні, брус, дубовая клёпка.

Прыбывалі і выгружалі: соль, селядцы, шампанскае і іншыя замежныя віны, фаянсавы і іншы посуд, цукар, перац і іншыя прадукты, сталёныя, жалезныя, чыгуначныя вырабы, бляхі, свінец, волава, баваўняную паперу і пражу, чырвонае дрэва.

Млыны

Чалавечая абыякавасць, ваеннае ліхалецце, час і прагрэс знішчылі вадзяныя млыны. Цяпер рэшткі плацін і старыя палі, якія тырчаць з вады, нагадваюць нам аб існаванні на нашай зямлі гэтых старажытных збудаванняў. І калі ветраных млыноў захавалася некалькі, то вадзяных практычна не засталася. І мы ўжо ніколі не пачуем шуму вады, што падае на вадзяное кола, не возьмем у рукі цёплую, свежазмолатую муку, не ўдыхнем яе паху. З кожнай стратай наша культура і традыцыя становіцца крыху бядней.

Гарадская прыстань на Нёмане

Для гаспадарчых патрэбаў у далёкія даваенныя гады ў Стоўбцах будаваліся рознатыповыя млыны. На цяперашняй плошчы Бессмяротнасці на ўзгорку стаяў ветраны млын, які ў канцы 20-х гадоў быў разбураны. На рацэ Адцэдка ў вёсцы Задвор'е было возера, вада якога цякла па драўляным латку на кола вадзянога млына. Ад яго засталіся толькі мураваныя сцены. Далей рэчка Адцэдка цякла ў возера Віткоўскага, што ў Стоўбцах.

Па дарозе са Стоўбцаў на Акінчыцы быў драўляны шлюз. Вада з гэтага возера праз шлюз па латку цякла на кола вадзянога млына Віткоўскага і далей трапляла ў рэчку Адцэдка, што ўпадала ў Нёман. Гэты млын быў драўляны і ў пачатку 30-х гадоў згарэў. Трэба адзначыць, што па дарозе на Акінчыцы па правым баку ў абодва бакі ад млына былі пабудаваныя земляныя прамавугольныя басейны. Да гэтых басейнаў па трубах паступала вада з возера. Сюды запускаліся малькі, гадавалі тут карасёў, карпаў, лінёў і нават шчупакоў.

У кожным басейне быў свой від рыбы. Пры патрэбе з басейна спускалася вада ў рэчку, і гадавалую рыбу збіралі ў кашы і адвозілі на продаж. У пусты басейн зноў запускалі з возера ваду і малькоў для гадоўлі.

У канцы цяперашняй вуліцы Гагарына разам з лесапілкай быў паравы млын Кітаевіча. Паміж будынкам цяперашняй раённай бібліятэкі і на рагу вуліцы Піянерскай і плошчы быў самы буйны паравы млын з кацельняю Куртава.

Каля чыгуначнага пераезда на Акінчыцы быў таксама млын, будынак якога захаваўся і ў ім размешчаны склад.

На ўсіх млынах малолі зерне, жыта, пшаніцу, ячмень, а таксама абдзіралі ячмень на крупы.

Запруды

Па цячэнні Нёмана з правага боку ў межах горада Стоўбцы, каб зменшыць хуткасць плыні ракі, былі пабудаваныя запруды з каменю. У заспакоенай вадзе асядаў глей, дзякуючы чаму рэчышча Нёмана не заглеявалася і было глыбокім. Запруды будаваліся ў выглядзе каменных пераходаў у форме квадратаў, дзе вада знаходзілася ў спакойным стане. Увесну ў гэтыя запруды заходзіла на нераст рыба, тут добра разводзіліся малькі. А таксама па гэтых каменных пераходах можна было падыходзіць да асноўнай плыні ракі, сюды быў свабодны доступ для рыбацкіх лодак.

Рыбу можна было лавіць вудай без ўсякага дазволу. А вось каб хадзіць у лес, патрэбна было браць спецыяльны білет. Ён выдаваўся ў лясгасе на сезон. Яго можна было перадаваць каму-небудзь яшчэ, такое дазвалялася. Заўсёды свае ўладанні на кані аб'язджаў ляснічы. Калі ён сустракаў у лесе людзей, заўсёды пытаўся, ці маюць яны дазвол тут знаходзіцца.

Людзі беражліва ставіліся да роднай прыроды, наваколля, а прырода шчыра адказвала дарамі, адпачынкам і заспакаеннем.

Запруды на Нёмане

